

రమణీయ రామాయణము.

ఆదిపూడి, సోమనాథరాయ ప్రణీతము.

మొదటి కూర్పు 600 ప్రతులు.

లక్ష్మీ ముద్రాక్షరశాలయందు ముద్రితము.

గద్వాల.

1930

విన్నపము.

ఏమహానుభావుల చరిత్రను మనమనుసరించినయెడలఁ బాపసముద్రమునుండి తరింపఁగలమో యట్టివారికి నవతారపురుషులని పేరు. హిందువులకు శ్రీరామచంద్రుఁడు అవతారపురుషులలో ముఖ్యుఁడు. శ్రీరాముఁడు మనజాతిజీవితమునందంతటను తాండవమాడుచున్నాఁడు. సుఖములో శ్రీరాముఁడు దుఃఖములో శ్రీరాముఁడు ఆటలలో శ్రీరాముఁడు పాటలలో శ్రీరాముఁడు స్త్రీలలో శ్రీరాముఁడు పురుషులలో శ్రీరాముఁడు బృందావనపాటలలో శ్రీరాముఁడు త్యాగరాజకృతులలో శ్రీరాముఁడు. ఇంతవిస్తృతమైననామము ఇంతమధురమైననామము ఇంతమహిమమైననామము మరియొకటిలేదు. శ్రీరామునివిషయమై కొంచెమైనను వర్ణింపకుండు కవియో మనలోలేఁడు. ఇంతమనోహరమైన చరిత్రలోఁ గొన్ని యసంభవములును గొన్ని కల్పితములునుండుట గొప్పలోపమని తలంచి నాకు నసంభవములనియుఁ గల్పితములనియుఁ దోఁచినవానిని సవరించి యుండియుఁ [illegible]ముగనుండవలయునను సదుద్దేశముతో శ్రీరామచరిత్రను హరికథారూపముగవ్రాసి కోరినవారికెల్ల మనఃపూర్వకముగ వినిపించుచుంటిని. ఈనా ప్రదర్శనమునుజూచువారికి నెంతో మనోహరముగానుండినను, నా శరీరమునకును బుద్ధికిని నపరిమితమైనకష్టము కలుగుచుండెను. ప్రస్తుతపు నా శరీరదౌర్బల్యమును గురుతించిన నా మిత్రులలోఁ బలువురు దీనిని గ్రంథరూపముగ సమర్పింపవలయునని కోరుచువచ్చిరి. నాయార్థికస్థితి దీనికిఁ బ్రతికూలముగా నుండెను. ఇట్టిస్థితిలో నేను హైదరాబాదునకు వచ్చుటతటస్థిం

చెను. అప్పుడు నామిత్రులగు శ్రీ యస్, శ్యామరావుగారిమూ
లమున నేను దోమకొండ సంస్థానాధీశులగు శ్రీరాజా
సోమేశ్వరరావు బహద్దర్ గారిని దర్శించి నా యా ర
మణీయరామాయణమును గొంతచదివి వినిపించి దీనిని శ్రీవా
రికి సంకితమీయఁదలంచితినని ప్రస్తావించితిని. శ్రీవారు సంత
సించి సమ్మతించి నన్నుఁదగినట్లుసత్కరించి తామీగ్రంథమును
గద్వాలలో ముద్రించి 400 ప్రతులు నాకువదయచేయించునట్లు
ను రెండవ కూర్పునుండి దీనిముద్రణాధికారము నాకేయుండున
నియు సెలవిచ్చి నన్నెంతయో యాదరించిరి. నాగ్రంథము వె
లుతురునుజూడఁగలిగెనుగదాయని యెంతయో సంతసించి శ్రీ
రాజా గారికి నాకృతజ్ఞతాపూర్వక వందనముల సమర్పించితిని.

శ్రీ రాజా గారికిని వారికుటుంబమునకును బరమేశ్వ
రుఁడు సమస్తశుభములను బ్రసాదించునుగాక. ఆంధ్రులందఱు
దీనిని దగినట్లాదరింతురుగాత.

ఆదిపూడి, సోమనాథరావు.

15-2-1930

ఓమ్.

అంకితము.

సీ॥ శ్రీ జేండ్లకులమను ♦ క్షీరవారాశిలో
జన్మించి వర్ధిల్లు ♦ చంద్ర నీకు
దోమకొండకు మహా ♦ సీమ గద్వాలకు
సొంతగానొప్పెడు ♦ నేత నీకు
విద్వాంసులనుమఱి ♦ విమలవర్తనులను
మన్నించుచుండెదు ♦ మాన్య నీకు
వివిధభాషలయందు ♦ విజ్ఞానమునుగల్గి
తనరారుచుండెదు ♦ ధన్య నీకు

గీ॥ నవ్యరమణీయ రామాయ ♦ ణమ్ము దీని
నంకితంబిత్తుఁ గొనుము వి ♦ ఖ్యాతిఁగనుము
శుద్ధచారిత్ర! సత్కవి ♦ స్తోత్రపాత్ర!
ఆప్తసురభూజ! సోమేశ్వ ♦ రాఖ్యరాజ!

శ్రీ

రమణీయ రామాయణము.

—— ÷ ——

శా॥ శ్రీరమ్యామల శిష్టపాలనకళా ♦ శీలా! కృపాసాగరా!
తారార్కేందు సమస్తమండలవిభా ♦ ధారా! త్రిలోకేశ్వరా!
శ్రీరామాధిపువంటి నీతిచతురున్ ♦ శ్రీకీర్తి విద్యాధరున్
శూరున్ ధర్మవిహారుఁ జేయుముసదా ♦ సోమేశ్వరున్ భూవరున్.

కం॥ నవరసభావ విభూషిత
కవితన్ రామాయణమ్ముఁ ♦ గర్ణామృతమున్
భవహరమును వినిపించెదఁ
బ్రవిమల సోమేశ్వరాఖ్య! ♦ ప్రభువర! వినుమా.

కథాప్రారంభము.

(అయోధ్య — సభా భవనము.)

సింహాసనాసీనుఁడై నిండుకొలువుండి సభాసదులఁ గనుంగొని

దశరథమహారాజు:—

సీ॥ వివిధవిద్యలనెల్ల ♦ విమల విశ్వామిత్రు
ఘనగురుకులమునఁ ♦ గాంచినాఁడు
పసిపాపలనుజంపు ♦ నసురఁదాటకఁజంపి
సేమమ్ముఁ బ్రజలకుఁ ♦ జేసినాఁడు
బలమైన శివువిల్లు ♦ భగ్నంబుఁ గావించి
బాహుబలంబునఁ ♦ బ్రబలినాఁడు
రాజుల స్రుక్కించు ♦ రాజసంబున నిక్కు-
పరశురాముని భంగ ♦ పఱచినాఁడు

గీ॥ అట్టినాసుతు శ్రీరాము ♦ నమలచరితుఁ
దవిలి యువరాజుగాఁజేయఁ ♦ దలఁచినాఁడ
మీకు నభిమతమేయిది ♦ మిత్రులార!
మంత్రివరులార! ప్రజలార! మాన్యులార!

పరమానంద సంభరిత హృదయారవిందులై ప్రజలందఱు:—

శంకరాభరణము — ఆదితాళము.

ధన్యులౌదుమో నృపా! దశరథావనీపా!
పుణ్యమే రూపుదాల్చి ♦ పుడమియందుఁ బుట్టెననఁగ
మాన్యుఁడౌ శ్రీరామచంద్రు ♦ మాకుదొరగఁజేసిన ॥ ధ ॥
రవికులాబ్ధిపూర్ణచంద్రు ♦ రామచంద్రు సుగుణసాంద్రు
నవనిపా!యువరాజుఁ జేసిన ♦ నబ్బుఁగాదె నోముపంట.॥ధ

పరమోత్సాహముతోఁ బురోహితులగు వసిష్ఠులు:—

చ॥ దశరథరాజ! రేపె మన ♦ దాశరథిన్ గరుణాత్మ సత్కళా
కుశలుని యౌవరాజ్యమునఁ ♦ గొంకక పట్టముఁగట్టు, దానినీ
యశము విశేషమై మెఱయు ♦ నర్కకులంబును వన్నెకెక్కెడున్
వశమగు సర్వసౌఖ్యములు ♦ వర్ధిలు నేమము భూప్రజాళికిన్ ॥

ఆనందాశ్రువుల రాల్చుచు మంత్రినిజూచి దశరథమహారాజు:—

కాఫి రాగము — రూపకతాళము.

రామచంద్రుఁడు రేపుప్రొద్దున ♦ రాజ్యభారముఁ బూనెడున్
ఏమిటన్ గొదలేకయుండఁగ ♦ నేర్పరింపు సమస్తమున్
ప్రేమమీఱ సుమంత్ర! వీధులఁ! బ్రీతులను గావింపుమా
యీమహోత్సవమెల్లప్రజలకు ♦ నిష్టమై విలసిల్లఁగాన్.

[కైకేయి యంతఃపురము.]

శ్రీరామ పట్టాభిషేకమునకుఁ దనయంతఃపురము నలంకరింపుచున్న కైకేయి తనదాసియగు మంథరతో:—

కాంభోజి రాగము — రూపకతాళము.

మంథరా! రేపేడుక మన పురంబున
నందఱీనగరవాసులా ♦ నందమొందఁగ ॥ 1 ॥
రామచంద్రుఁడు పట్టభద్రుఁడై ♦ రమణతో రేపె
కామినీ! నాకాళ్లకెరగుఁ ♦ గనులపండువుగ ॥ 2 ॥

ఇంతకంటె హర్షముమున ♦ క్షేమిగల్లునే
అంతఃపుర మలంకరింతును ♦ వింతవింతగ ॥ 3 ॥
బీదసాదల కెల్లదానముల్ ♦ ప్రీతిఁగావింతు
ఆదరించి సేవకులకు ♦ మోదమిచ్చెదను. ॥ 4 ॥

మంథర దైన్యముతో:—

చ॥ సవతి కుమారునింగొలిచి ♦ సౌఖ్యమునందినవారిఁ గా
కువలయమందు బేలవయి ♦ కొమ్మరొ! పొంగెదు పొ
ంగెదూ॥
బ్రతిమలునీసుతుణ్ణ భరతుఁ ♦ బ్రాణముదీసినమేలుగా రె
ట్లవమతి చేయుకంటె నతి ♦ వా! మతిఁబాసి యిదేమి చే

మంథరమాట లక్ష్యపెట్టక కైక సంతోషముతో:—

సురటరాగము — రూపకము.

రాము నెఱుఁగవే సుగుణో ♦ ద్దాము నెఱుఁగవే
ప్రేమ భరతు మీఱునతఁడు ♦ పేలవముగఁ జూడఁడె పు
పమిటఁగొదఁజేయఁడతఁడు ♦ ఎంతో మర్యాద పరుఁడు ॥

మంథర మొగము చిట్లించి కైకను జూచి:—

కం॥ దొరతనముఁ గోరువారిటు
చరియింతురు గావియవలఁ ♦ జర్యలువేఱా.
తరళాక్షి! నీకుఁ దెలియఁగ
దరమా! మున్ముందుఁ దెలిసి ♦ తలఁచెదవు సుమ

కైక భయపడుచు:—

కాంభోజి — రూపక తాళము.

మంథరా! యేమిగతి? ముందెనాకుఁ దెల్పనైతి
మందమతినై మోసపోతి ♦ ముందునాకేమిగతి. ॥మం

మంథర కైక నోదార్చుచు:—

ఉ॥ మిక్కిలి ప్రేమఁజూచునను ♦ మేదినినాథుఁడటంచుఁ బల్కెదుం
నిక్కము నాటికయ్యమున ♦ నెయ్యముఁజూపినదానిఁ దెల్పినీ
వొక్కవరానఁ గానలకు ♦ నొక్కట రామునిఁ బంపఁగోరవే
యొక్కవరాన నీసుతున ♦ యోధ్యకుఁ బట్టముగట్టఁగోరుమా.

అని యుపదేశించి కైక నుండి బహుమానముఁ గొని మంథర వె
డలిపోవును. కైక యొక మూలలోఁ గోపము వచ్చిన దానివలె
మాసిన చీర గట్టుకొని చెఱఁగు పఱచుకొని పరుండియుండగా
దశరథుఁడు చూచి కైకతో:—

శంకరాభరణము — రూపక తాళము.

కోపమేలనె ప్రియా! - నాపయినకియా
ఈపురి ప్రజలెంతో - యింపుగోవెలయ ॥ 1 ॥
చెఱఁగు పఱచినేలఁ - జెలి! పండనేల
అఱచేయి దిండుగా - సమరి యాలీల ॥ 2 ॥
తలయెత్తి కనువిచ్చి - కలికి! కనుగొనుము
అలయింపఁ జోకము - అలుగ నామనము ॥ 3 ॥

కైక కన్నులు నులుముకొనుచు శోకకోపంబుల సూచించుచు:—

క॥ అనాఁడు యుద్ధమందున
నేనొనఁగిన యట్టిసాయ ♦ మెల్ల మఱచితో
మానవనాథశిరోమణి!
మానము గాచినది మఱచు ♦ మనుజుఁడు గలఁడే.

కైక ఊరడించుచు దశరథుఁడు:—

గౌడ రాగము — రూపక తాళము.

కలికి! కోరినదిచ్చెద - కలఁగి యలుగకు - కలికి! కోరినదిచ్చె
కలకంఠి! నీయుప - కారము మఱువనే ॥ కలికి ॥
చెలి! రథమును నడిపి - తెలిపిరిపుతంత్రము
సలిపి సాహాయ్యము - గెలుపు గల్గించితివి ॥ కలికి ॥

కైక సంతోషముతో:—

క॥ పదునాలుగేండ్లు వనమున
వదలక రాముఁడు వసింపఁ ♦ బంపుము, భరతున్
బదపడిఁ బట్టము గట్టుము
ముదమున నయోధ్యకున్ బ్ర ♦ మోదం బెసఁగన్.

దశరథుఁడు దుఃఖాక్రాంత చిత్తుండయి:—

నాథనామక్రియ — రూపక తాళము.

నామనోభిసోము సుగుణో - ద్దామ రాముని ప్రేమధా
ము(బాపనేల ॥ 1 ॥
భరతు రాజ్యనిరతుఁజేయు - వరము చాలక
వరకుమారు వనముఁబంపు - వరమదేలిఁక ॥ 2 ॥
కైక నీవు కపటివని - నాకుఁ దెలియక
నీకు వరంబొసంగి చెడితి - నిజమెఱుంగక. ॥ 3 ॥

శా॥ పాపీ!రాముని సర్వలక్షణయుతుఁ ♦ బ్రాణప్రియుఁ బాపఁ
న్నే పఁ నావిధిసంపవచ్చితివిగా ♦ యీపాపముఁ దాల్చిసం
తాపంబేగతినోర్తు రామ!సుగుణో ♦ ద్దామా! దయాసారమా!
నీపూర్ణేందుముఖమ్ముఁజూపఁగదరా ♦ నేఁబ్రాణముల్ పాసెదఁ

అని మూర్ఛిల్లును:—

(సభా భవనము.)

పట్టాభిషిక్తుఁడగుటకు సర్వాలంకార శోభితుఁడై సీతా సౌమి
త్రులతో నేతెంచిన శ్రీరామునిఁజూచి వసిష్ఠుఁడు దైన్యముతో-

క॥ కైకేయిదేవినగరున
సాకేతపురీశ్వరుండు ♦ జాగొనరించెఁ
నీకుంగనుఁగొనిరాఁదగు
నేకాంతమునుండురాజు ♦ నేనెటు గాంతుఁ.

(కైకేయి యంతఃపురము.)

మూర్ఛిల్లిన దశరథమహారాజునుజూచి చింతిల్లుచుఁ గైకను మీాపించి నమస్కరించి వినయముతో శ్రీరామచంద్రుఁడు:—

శంకరాభరణము — రూపకతాళము.

జనకుఁడిటు లుండుటకుఁ గతమేమి? - జననీ! తెల్పవే
జనకుఁడిటు లుండుటకుఁ గతమేమి
దినకరాన్వయ పార్థివేంద్రుఁడు - దీనుఁడై యిటు దెల్వి దప్పి
యుచు ॥ జ॥

తనయులుండఁగఁ - దండ్రికిది యేమి
వినెనఁ దెల్పుము - విశదముగనీ - మనమునందలి మాట
తెల్లను ॥ జ॥

కైక నిర్లక్ష్యముతో:—

గీ॥ మున్ను వాగ్దాన మొనరించి ♦ యున్న రెండు
వరములనుబట్టి పదునాల్గు ♦ వత్సరములు
వనికి నినుఁబంపి భరతునిఁ ♦ బ్రభునిఁ జేయు
మనిన మూర్ఛిల్లెఁ దనపుట్టి ♦ మునిఁగినట్లు,

శ్రీరాముఁడు ధైర్యముతోను వినయముతోను:—
క॥ జనకుని వాక్యము సల్పఁగ
జననీ! వనమునకుఁబోదు ♦ సంతోషముతో

లక్ష్మణుఁడు కోపారుణిత లోచనుఁడై:—

ఉ॥ అన్న! యిదేమి వెఱ్ఱివయి ♦ యప్పుడె కానల కేగఁజూచెదా
వెన్నఁడు సూర్యవంశమున ♦ నీవిపరీతము గల్గెఁజెప్పుమా
యన్నను మిూఁటి తమ్ముఁడెటు ♦ లందును రాజ్యము నిన్ను నేఁడు నేఁ
డిన్నఁగ రాజ్యమందునిచి ♦ తీరెదఁజూపెదమత్ప్రతాపముల్

అని యొరనుండి కత్తి నిదూసి కైకను చుఱచుఱఁ జూచుచున్నా
డుఁ శ్రీరాముఁడు సౌమిత్రి వెన్నుఁదట్టి యూరడించుచు:—

క॥ జనకుని వాక్యము కంటెను
ఘనమేమనకేఁ ప్రభుత్వ ♦ గౌరవమనుజా!.

గీ॥ మనకునై పుత్ర కామేష్టి ♦ మహినొనర్చి
కాంచిమనయాట పాటలఁ ♦ గడుఁజెలంగి
పెంచివిద్యల బుద్ధిఁజె ♦ ప్పించినట్టి
తండ్రి రెండవ దైవమై ♦ తనరుఁగాదె
యతనిఋణమును దీర్పశ ♦ క్యమ్మెమనకు.

లక్ష్మణుఁడు ఉపకమిల్లి శ్రీరామునకు నమస్కరించి:—

గీ॥ అన్న! నాబొందిలోఁ బ్రాణ ♦ మున్నవఱకు
నిచటనేకాదు శ్రీరామ! ♦ యెచటనైన
నీపదమ్ములఁ గొలుచుచు ♦ మెలఁగువాఁడ
విడచిపోయినఁ బ్రాణముల్ ♦ విడుచువాఁడ.

తానును వెంబడింతునని విన్నవించిన సీతనుజూచి శ్రీరాముఁ

ద్విపద॥ బహుదుఃఖములకిల్లు ♦ పడఁతి! వనమ్ము
విహరింపఁగఠినమ్ము ♦ వెలఁది! వనమ్ము
చోరరాక్షసులకుఁ ♦ జోటువనమ్ము
క్రూరమృగమ్ముల ♦ కుదురువనమ్ము
విపరీత సదనమ్ము ♦ విపులవనమ్ము
ఉపవనమ్మది కాదు ♦ ఉగ్రవనమ్ము.

సీత:— కమాచ్ — రూపకము.

విడనాడుట తగునా
అడవులనిడుముల బడలికఁబడునని - పడఁతిని నీవిటు ॥వి॥
చెడుగులలో నొడయునిఁదా విడనాడని- పడఁతి పడఁతి - ॥వి॥

క॥ మీ వెంటనుండ నడవియుఁ
గేవలముగ స్వర్గమగును ♦ గృపఁజూపినను౯
మీ వెంటఁగొని చనందగు
సేవించుచు ముందుఁదోవ ♦ సేయుచు వత్తు౯.

చ॥ అడవులఁబక్షికూజితము ♦ లందములౌ పొదరిండ్లుపూయి
నొడలిపరిశ్రమ౯ దొలఁచ ♦ నొయ్యనవీచెడుమందమారుత
బెడనెడఁబక్వమై రుచుల ♦ కిమ్ములనందగుపండ్లుసౌఖ్యము
ల్యొడనొడఁగూర్చు ఘోరమని ♦ యెంచఁగనేటికరణ్యవాసము౯

గీ॥ వనటనాకునొనర్చెడు ♦ వనము మీకు
సుఖమదెటునొడఁగూర్చునో ♦ శుద్ధచరిత!
సాకుతేలేక మీ వెంట ♦ సాగివత్తు
ధర్మమిది తప్పగారాదు ♦ ధర్మమూర్తి!.

అని సీత రాముని వెంబడించును:—

శ్రీరాముఁడు తండ్రిని సమీపించి నమస్కరించి:—

క॥ పదునాలుగేండ్లు పుచ్చెదఁ
బదునాల్గు దినంబులట్ల ♦ వగవకు తండ్రీ!
పెదవుల జారినమాటను
బదిలముగాఁ గాచుకంటె ♦ భాగ్యముగలదే.

దశరథుఁడు కన్నులనీరుగార్చుచు రామునిఁజూచి:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నా ప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని కన్నులు మూసికొనును:—

(కౌసల్య యంతఃపురము.)

మునివేషముతో రాముఁడు ప్రవేశింపఁగాఁ గౌసల్య జూచి శో
కభయంబులు మనంబునఁ బెనఁగొన:—

ద్విపద॥ హారామ! యిది యేమి ♦ యవతారమయ్యె!
భేరీమృదంగముల్ ♦ ప్రీతిమ్రోయంగఁ
దేరెక్కివచ్చిన ♦ దీవెనలిచ్చి
చేరి కౌగిటఁజేర్చి ♦ చెలఁగుదుననుచు
నుండఁగానారామ! ♦ యోగివేషమున
గుండె జల్లనవచ్చు ♦ గోడిదియేమి?

శ్రీరాముఁడు చేతులు జోడించి:—

గీ॥ మున్ను వాగ్దాన మొనరించి ♦ యున్న రెండు
వరములనుబట్టి పదునాల్గు ♦ వత్సరములు
వనికినన్నుఁబంప భరతునిఁ ♦ బ్రభునిఁజేయ
జనకునింగోరెఁ గైకమ్మ ♦ చనెదవనికి.

కౌసల్య:—

గీ॥ రామ! నినుఁబాసి నేనెట్లు ♦ బ్రదుకఁగలను
కైక! నీకేల పెడబుద్ధి ♦ గలిగెనమ్మ!
అకట! ననుదుఃఖపెట్టెడి ♦ దొకటిదక్క
రాముఁడడవికిఁబోవ నీ ♦ కేమివచ్చు.

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ వీరమాతకుఁ దగునెయీ ♦ విన్నదనము
తండ్రివాక్యము నెఱవేర్చు ♦ తనయుఁజూచి

తల్లిముదమందవలెఁగాని ♦ తల్లడిలుట
తగునెనీకిది నాతల్లి!♦ సుగుణవల్లి!.

క॥ పదునాలుగేండ్లు వుచ్చెదఁ
బదునాల్గుదినంబులట్లు ♦ వగవకు జననీ!
మదికుదుటఁబఱచి జనకుని
బదిలముగాఁ జూచికొనుము ♦ పతిహితమతివై.

కౌసల్య దుఃఖముతో:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!.

(సుమిత్ర యంతఃపురము.)

లక్ష్మణుఁడు తల్లిని సమీపించి:—

గీ॥ జనకువాక్యముఁబాలింప ♦ జనని! యదిగొ
యన్న కానల కరుగుచు ♦ నున్నవాఁడు
అతనివెంబడి నేనిదే ♦ యడవులకును
నరుగుచున్నాఁడ దీవించి ♦ యనుపుమమ్మ!.

సుమిత్ర యెంతయు సంతోషముతో:—

గీ॥ నిన్నుఁ బోలిన సుతునినే ♦ నెమ్మిఁ గాంచి
ధన్యురాలైతి లక్ష్మణా! ♦ ధన్యచరిత!
తండ్రిమాఱుగ రామునిఁ ♦ దల్లిమాఱు
సీతఁ జూచుచు వర్తిల్లఁ ♦ జెల్లుఁదనయ!

లక్ష్మణుఁడు దనభార్యయగు ఊర్మిళనుజూచి:—

క॥ నామాఱుగ నీయత్తలఁ
బ్రేమన్ సేవించి నాకుఁ ♦ బ్రియ మొదవఁగనో
నామాటకు నెదురాడకు
నామన్ననఁ బడయఁగదవె ♦ నళినదళాక్షీ!

(రాజమార్గము.)

వనమునకు రథారూఢుఁడై పోవుచుండు సీతాసౌమిత్రులఁగూడి శ్రీరామునిఁజూచి ప్రజలు పట్టరాని దుఃఖముతో:—

గీ॥ ఈవు మారాజవౌదని ♦ యెలమినుండఁ
గైకపోగరింక నినుఁబంపెఁ ♦ గానవంకఁ
గమలమిత్రకులాబ్ధిరా ♦ కాశశాంక!
వత్తుమిదె వెంటఁ గొనిపొమ్ము ♦ వదల కింక.

అని మహావేగముతోఁ బోవుచుండు రథమును వెంబడింపఁజాలక

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! మాప్రాణధామ! రవికుల సోమా!

రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచు మరలుచున్నారు:—

(చిత్రకూట పర్వతము.)

రాముఁడు చిత్రకూటపర్వతమును జూపుచు సీతతో:—

ఉ॥ చిత్రవిచిత్రపుష్పఫల ♦ చిత్రితవృక్షలతావిశేషముఁ
జిత్రవిచిత్రచర్మఖుర ♦ శృంగవిచిత్రితజంతుజాతముఁ
జిత్రవిహంగసేవితముఁ ♦ జిత్రమహాకుహరీసమేతముఁ
జిత్రఝురీప్రకాశితము ♦ సీత!యిదేకను చిత్రకూటముఁ.

అని యాపర్వతమునుజేరి లక్ష్మణుఁడు పర్ణశాల నిర్మింపగానందు
సీతారామసౌమిత్రులు నివసించుచుండిరి:—

(కైకేయి యంతఃపురము.)

శ్రీరాముని వనగమనమును సుమంత్రుఁడు మనవిచేయఁగా విని
దశరథుఁడు ఏకధారగాఁ గన్నులనీరు గార్చుచు:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచుఁ బ్రాణములను వదలును:—

(కేకయ రాజధాని రాజభవనము.)

భరతుఁడు:— శత్రుఘ్నా! యీయుత్తరము వసిష్ఠులు వ్రాసినారు వినుము:—

చ॥ ఇనకులరత్నమా! భరత! యిచ్చటికార్యములెల్లఁ జూచియీ
జననితలంచె నిన్నుఁగను జాగొనరింపక వేగరావలెన్
దినమొకకల్పమై జరిగె దీనినిఁజూచిన తక్షణంబర
మ్మనుమనివ్రాయఁదెల్పిన దదంతయునీకిటఁదేటయయ్యెడున్.

దీని యర్థమేమయి యుండును:—

శత్రుఘ్నుఁడు:— నేనును ఊహింపఁజాలకున్నాను. ఇప్పుడే మనము బయలుదేరవలయును:—

(అయోధ్య రాజవీధి.)

భరతుఁడు వినుచుండఁగాఁ బ్రజలు:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! మాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని విలపించుచుండుటనువిని శ్రీరామునకేమి సంభవించెనోయ

ని యుల్లము తల్లడించుచుండఁ దొందరగావచ్చి కైకేయి యం
తఃపురమును బ్రవేశించుచున్నాఁడు:—

(కైకేయి యంతఃపురము.)

భరతుఁడు తల్లికినమస్కరించి దైన్యముతో శ్రీరాముఁడెక్కడ
నని యడుగఁ గైకేయి:—

గీ॥ రామలక్ష్మణులరిగిర ♦ రణ్యమునకు
జనకుఁడో వృద్ధుఁడగుటను ♦ జనెను దివికి
నుత్తరక్రియ లొనరించి ♦ యుచితరీతిఁ
బట్టముఁగట్టికొమ్మనా ♦ పట్టి! నీవు.

భరతుఁడు కోపముతో:—

మోహన — రూపకము.

మాతవేకిరాతకీ! - ఘాతసేయుపాతకీ!
ఆతతసుగుణాభిరాము - నీతిమాలియడవిఁబంపితి ॥ మా ॥
ఱాతిగుండెదానవే - చేతమునుడికించితివే
ప్రాతసూర్యవంశవి - ఖ్యాతినెల్లఁజెఱచితే ॥ మా ॥

ఆ,వె॥ మాటఁదిరుగుకంటె ♦ మరణము మేలను
పతిని జంపినట్టి ♦ పాపినీవు
నాకు మాతవైతి ♦ లేకున్న నీపేరు
లేకచూతుఁగాదె ♦ లోకమందు.

(చిత్రకూట పర్వతము.)

లక్ష్మణుఁడు చెట్టుపైనుండు పండ్లనుగోయుచుండి యయోధ్య వైపుననుండి దుమ్ముతేగుచుండుటనుజూచి రామదర్శనార్థమై ప్రజలతో భరతుఁడు వచ్చుచున్నాఁడని తెలియక తమపై దండెత్తివచ్చుచున్నాఁడనుకొని రాముని సమీపించి:—

గీ॥ భరతుఁడిటువచ్చుచున్నాఁడు ♦ దురితమెంచి
పఱచినేనొక్క కోలను ♦ భంగపఱతుఁ
జూడుమోయన్న! మనమీఁద ♦ దాడివెడలె
నింతకంటెను దురితమ ♦ దేమికలదు.

కమాచ్ — రూపకము.

సెలవా? తులువ భరతుని - త్రుళ్లడంచెద సెలవా?
అలయొక్కబాణాన - నతనిశిరముఁజిమ్మి
కులమునకంతకుఁ - గూరిమినోడఁగూర్తు. ॥సెలవా॥

శ్రీరాముఁడు:—

క॥ తొందరపడకుము లక్ష్మణ!
యెందునమదిఁ గీడుదలఁచి ♦ యెఱుఁగడు భరతుం
డెందులకువచ్చెనోయిటఁ
గందముకారణమువచ్చి ♦ కాంచి౯పిదపణ.

ఇంతలో భరతుఁడువచ్చి రాముని పాదములకెరగి చేతులుజోడించి కన్నీరు గార్చుచు నిలుచుండఁగా రాముఁడు నాయనగారు సేమమాయనియడుగ భరతుఁడు:—

గీ॥ రామ!ననుఁదమ్మునిగఁ గాంచి ♦ రాజ్యమెడలి
యడవిఁబోవఁగ నాయెనా ♦ యన్న!నీకుఁ
దండ్రినను బుత్రునిగఁగాంచి ♦ తల్లడిలుచుఁ
దనువు వదలంగవలసె నే ♦ మనుదురామ! .

అని విలపించును:—

శ్రీరాముఁడు తండ్రినిఁదలంచికొని:—

క॥ సత్యమువిడువంజాలక
సత్యవ్రత! మృత్యుసుఖము ♦ శరణువడసితే
నిత్యమగు కీర్తిఁగాంచియ
నిత్యపు దేహమునుబాసి ♦ నీవిటుతండ్రీ! .

అని విలపించి భరతా! మనమిరువురమునుగలసి పూజ్యులగునాయనగారి వాక్యమును జెల్లింపవలసియున్నది. నేను వనవాసముచేసి చెల్లించెదను. నీవు పట్టాభిషిక్తుఁడవై చెల్లింపుము. అయోధ్యకుఁబోయి పట్టాభిషిక్తుఁడవుగమ్మనఁ:—

భరతుఁడు:—

ఉ॥ ఒల్లను రాజ్యమాపదవు ♦ లొల్ల నయోధ్య నునొల్ల మాత నే
నొల్లను బంధుమిత్రతతి ♦ నొల్ల శరీరపుసౌఖ్య మొల్లనే
నొల్లను గానగీతముల ♦ నూర్జితరీతిని మీపదంబులన్
గొల్లగ సేవఁజేయఁగనె ♦ కోరిక నిమ్ము కృపాసముద్రమా!.

రాముఁడు— భరతా! నీకు నయోధ్యలో నుండుట కిష్టములేదేని

కాఫి — రూపకము.

పొమ్ము నందిగ్రామమందునఁ - బొందికన్ జనులందఱున్
సమ్మతింపఁగ నాకు మారుగ - సల్పి రాజ్యము క్రమ్మఱన్
దెమ్మ పదునాల్గేండ్ల పిమ్మటఁ - దీర్చి జనకునివాక్యమున్
నెమ్మితో నేమరలినప్పుడు - నెయ్యమిట్టులె చూపుచున్.

భరతుఁడు:—

గీ॥ పట్టమున్ గట్టియన్న! మీ ♦ పాదుకలను
మించుమునివృత్తిఁ బ్రజలఁ బా ♦ లించువాఁడ
మీరురాఁగల సమయంబు ♦ మించెనేని
నగ్నిమార్గాన స్వర్గాన ♦ కరుగువాఁడ.

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

అని రాముని పాదుకలను శిరముపై నిడుకొని మరలును:—

(పం చ వ టి.)

తాను మిక్కిలి చక్కనిదను నభిమానముగల శూర్పణఖయను పేరుగల రావణుని చెల్లెలు రామలక్ష్మణులనుజూచి మోహించి తనలో:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

ఇంతటిచక్కనివారల నెచ్చట - నెన్నడుగనలేదు
సంతతమును జిఋనగవులవింతగ - సంతసపఱచెదరు ॥ 1 ॥
అందమురూపంబెత్తినరీతిని - నుందురుగదవీరు
డెందము పరమానందముఁబొందును - బొందినవీరలను ॥2॥
కనులకునలసుగఁ గలికియొకర్తుక - కనఁబడు వీరలతోఁ
జని పనికత్తెగనుండి దానినిఁకఁ - జంపి సుఖించెదను. ॥3॥

ఇట్లనుకొని వారినిసమీపించి మువ్వురకును మూడు పూలహార — ములసమర్పించి శ్రీరామునితో:—

గీ॥ దిక్కులేనియనాథను ♦ దీనురాల
యభయమిచ్చెడి వారొక ♦ రైన లేమిఁ
దిరిగి వేసారితిని నన్నుఁ ♦ గరుణఁజూచి
శరణ మొసఁగిన మీసేవ ♦ సలుపుదాన.

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ అంతలేని యనాథ(ట ♦ యుండనిమ్మ
సీతకొకయింత పరిచర్య ♦ సేయఁగలదు
ఒంటిగానున్న వేళఁ గా ♦ పుండఁగలదు
అతివలెంతయుఁ గోరుదు ♦ రాఁడుతోడు.

శ్రీరాముఁడు శూర్పణఖతో:—

గీ॥ సీతచెప్పిన పనులను ♦ జేయుచుండి
సౌభాగ్యవర్తనగల్గి నీ ♦ వుంటివేని
మదిని నీకు భయమ్మను ♦ మాటలేక
హాయిగానుండఁగలవు మా ♦ యాశ్రమమున.

(గోదావరీ తీరము.)

సీత లోతైనమడుగులోనికిదిగి ముక్కును జెవులను మూసికొని స్నానముజేయుటకై మునకవేయుచుండఁగా శూర్పణఖ వచ్చి చంపవలయునని గొంతుపైఁజేయివేయును:—

సీత:— క॥ రక్కసిపట్టెను రామా!
రాముఁడు:— ఎక్కడ లక్ష్మణుఁడు
లక్ష్మణుఁడు:— చిక్కెనిదెపడెశిలపై
ముక్కు చెకచెక్కలయ్యెను
రాముఁడు:— జక్కఁగఁబోనిమ్ముదానిఁ ♦ జంపకుమనుజా!.

(జన స్థానము.)

శూర్పణఖ సురాపానముఁజేయుచున్న తన బంధువులును సేనాధిపతులునునైన ఖరదూషణత్రిశిరాదుల సమీపించి:—

నాథనామక్రియ — రూపకము.

అన్నలార! నన్నుఁ జంపరే
అన్నరాఘవుల్ సేసిన - బన్నమేనోర్వఁజాల ॥ అన్న ॥
నన్నుఁజూచిమోహమంది - కన్నుసైగఁజేసిన
అన్న! తిట్టనన్నుఁబట్టి - యిన్నిపాట్లుపెట్టిరే. ॥అన్న॥

ఖరుఁడు:—

చ॥ అలలల వారిగుండియల ♦ నట్టెవిదిల్చెద నార్చి పేర్చి నా
చలముబలమ్ము తేటపడఁ ♦ జంపెదశూర్పణఖా!సహోదరీ!
విలవిల యేడ్వఁబోకునిను ♦ వేదనఁబెట్టిన వారిమొండెముల్
తలలనువేఱుచేసి యిదె ♦ తప్పక తెచ్చెదవారిఁజూపవే.

అని ఖరుఁడు దండెత్తి పోవుచున్నాఁడు. శూర్పణఖ దారిచూపుచున్నది:—

(పంచవటి పర్ణశాల.)

లక్ష్మణునిఁజూచి రాముఁడు:—

ఉ॥ తమ్ముఁడ!చూడురక్కసుల ♦ దండులవే మనమీఁదవచ్చెడిన్
గొమ్మనుజూచికొమ్మదిగో ♦ కోయను బొబ్బవినంగవచ్చెనే

నెమ్మెయివారిఁ జంపియదె♦యుప్పుడెవచ్చెదఁబొమ్మునాదువి
ల్లమ్ములఁ దెమ్మునీవుతను♦వంతటఁగన్నులుగల్గియుండుమా.

(ఒక గుట్ట.)

దానిపైనుండి గురిఁజూచి శ్రీరాముఁడు రక్కసులపై బాణము
లఁ బ్రయోగించుచున్నాఁడు:—

శూర్పణఖ:— (హా!

చ॥ అదెయదెవచ్చెవచ్చెఖర! ♦ యమ్మదిదూషణుఁజంపెఁజంపె
యిదెయిదెమించుమించనఁగ ♦ నీత్రిశిరుందెగటార్చెనీశరం
బదెయదెగుండెజల్లనఁగ♦నందఱఁగూల్చెనిదొక్కతూపెహా
యదెవడివాడిబాణమదె♦ హాఖర! నిన్నుజంపివైచెనే.

(లంక రావణుని యేకాంతమందిరము.)

శూర్పణఖ:—

కాంభోజి — రూపకము.

అన్నా! నీకొక్క - వన్నెలాడిని వెదకి - యిన్నిపాటులుపడితి
విన్నవించెదనేను- మన్నించునాపలుకు- బన్నమోర్వఁగలేను
బంధులిందఱిలోన ॥ అన్నా ॥

రావణుఁడు:—

క॥ బన్నమునీదట్లుండెనె
యన్నారీరత్నమెవరె? ♦ యదిదెలుపవె నేఁ
గన్నారఁగాంచి తెచ్చెద
నెన్నేని నుపాయములన ♦ దెచ్చుటనున్నాఁ.

శూర్పణఖ:—

శా॥ అన్నా! రావణ! నేను జూచినదిలే ♦ దాయందమెందేని వే
కన్నుల్ గావలెఁ జూడఁ గావలసినన్ ♦ గల్యాణిలావణ్యమున్
గన్నన్ జెప్పలబోలెఁ గా చెదరువీఁ ♦ కన్ రామసౌమిత్రులో
యన్నా! పంచవటీతటంబున మహా ♦ యత్నంబుచేసాధ్యసూ

క॥ నీభోగభాగ్యగరిమకు
నాభవ్యాంగనయుఁ గూడ ♦ సలవడె నేనిన్
శోభకుఁ దోడు సుగంధ
ప్రాభవమంమట మొకాదె ♦ స్వర్ణంబునకున్.

(పంచవటి పర్ణశాల.)

రావణుఁడు సన్యాసివేషముతో సమయమును నిరీక్షించుచుఁ జెట్లసందుమ డాగియుండఁగా:—

సీత పర్ణశాల వాకిట నిలుఁబడి లక్ష్మణునిఁ జూచి:—

మ॥ కనుమో లక్ష్మణ! జింక సుందరమును వ్యా ♦ ఘ్రుంబున్ వడిన్ గూల్పఁగా
వెనువెంటన్ జనుచున్న వారదిగో వే ♦ విల్లంది మీ రాయన్నగా
రనురాగాతిశయంబదెంతటిదో యన్నా! కూరమున్ గీరమున్
మొహరాళ్లున్ గినరాళ్ళు చూడక కరం ♦ బున్ బారుచున్నారదే.

రావణుఁడు తనలో:—

గీ॥ పులిని వెన్నంటి రాముండు ♦ పోయెఁగాని
యతని వెదకంగ లక్ష్మణుం ♦ డరిగెనేని
నొంటిగాఁ బర్ణశాలయం ♦ దుండు కతన
సులభముగఁ జిక్కునాకు నీ ♦ సుందరాంగి.

(అడవి.)

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ మిగుల గుఱిఁ జూచి వ్యాఘ్రము నుగ్ర ♦ ద్రుంచివైచి
కడకు లేడినిఁ గావంగఁ ♦ గంటిఁ గాని
చాల దూరము వచ్చితి ♦ జాలముయ్యె
దేవి నాజాడఁ గనక భీ ♦ తిల్లునేమొ
శీఘ్రముగఁ బర్ణశాలనేఁ ♦ జేరవలయు.

(పంచవటి.)

సీత తనలో:—

ముఖారి — రూపకము.

తడవేల చేసెనో - ధరణీశుఁ డకట
అడవులఁ బడిపోయి - కడుబడలినాఁడో ॥తడ॥
అటుపోయి దూరాన - ఆకొండచాటున - తటుకునఁ గను
మఱఁగి తడవాయె రాఁడు. ॥తడ॥

లక్ష్మణునిఁ జూచి ప్రకాశముగా:—

శా॥ అన్నా! లక్ష్మణ పోయియారయఁగ దే♦ యానందసంవర్ధనుఁ
మన్నాథుఁ మహనీయసద్గుణహితుఁ♦మత్తాపసంశోషణుఁ
మున్నెన్నండును జేయఁడింతతడవుఁ♦బోపొమ్ము వేవేగమీ
యన్నన్ దెచ్చిమదీయహృద్గతవిచా♦రాగ్నిన్నివారింపవే.

లక్ష్మణుఁడు:—

హంసధ్వని — రూపకము.

తల్లి! వెఱువకు - మాతల్లి! వెఱువకు
తల్లడిల్లి తెల్లబోకు ॥తల్లి॥
చల్లపడినతోడనే - యుల్లమురంజిల్లఁగా
అల్లమాయన్నగారు - చల్లగానువత్తురు. తల్లి॥

సీత:—

చ। కపటమునీమనంబునను ♦ గల్గఁబోలునులేకయున్న నీ
వుపకృతులందొలంగియిటు♦లుందువెలక్ష్మణ! యన్నజాడఁబో
కపయశమున్ గడించితివె ♦ యన్యుఁడవే! నెనరైనలేదె నా
తపములపంటయౌపతికిఁ ♦ దమ్ముఁడవైయిటు సేయఁజెల్లునే

లక్ష్మణుఁడు:—

గీ॥ ఒంటిగాఁదల్లి! నినునాకు ♦ టింటవదలి
పోవఁజాలకయుంటి నేఁ ♦ బోయివత్తు
వేఱుగానెంచఁజాలునే ♦ విమలసూర్య
వంశమణియగు దశరథు ♦ పట్టిపేఁను.

అని వెడలిపోవును:—

(పంచవటి పర్ణశాల.)

రావణుఁడు సన్యాసివేషముతోఁ బర్ణశాలసమీపించిసీతతో:—

కమాచ్ — రూపకము.

భిక్షపెట్టవే - అక్షయముగనాకునొక్క - భిక్షపెట్టవే
భిక్షవేఱుకాదు - నీకటాక్షముంచిప్రోవవే
రాక్షసేశ్వరుండనాకు - రాణివై చెలంగవే ॥ భిక్ష ॥

సీత భయపడి దూరముపోవుచున్నది:—

రావణుఁడు మఱింత సమీపించి:—

శరణమియ్యవే - తరళనయన! తాళజాల - శరణమియ్యవే
తరుణి! నామనంబెఱిఁగి - ధన్యుఁజేసికావవే
అరయనామహారాజ్యరమకు - నంవమైచెలంగవే ॥ శరణ ॥

సీత ధైర్యముతో:—

శా॥ ఓరీ పాప పరాయణా! వదరెదే ♦ యుష్మత్తరా రావణా!
శూరాగ్రేసరురామచంద్రుయువతిన్ ♦ జోరుండవై కాఁడుదే
నీరాజ్యంబునునిన్నునీదళములన్ ♦ నిర్మూలనముం జేయునా
శ్రీరాముండిదెచేరవచ్చుఁదనదో ♦ ర్వీర్యంబవార్యమ్ముగాన్

రావణుఁడు:—

కం॥ నామఁదు రాము గీఘుని
నేమని పొగడెదు సురేంద్రుఁ ♦ డే మొదలు సురల్
నామరుఁగు జొచ్చి బ్రదుకఁగ
లేమా! లెమ్మింక జాగు ♦ లేదిటఁ జీకున్.

సీత భయముతో:—

శా॥ రామా! రక్కసు బారికిన్ బడితినే ♦ రావే శరౌఘంబుచే
నీమూర్ఖున్ దనుజాధమున్ దునుమవే ♦ యీ యాడ్పుంగ దేలెక్కలన్
నామానంబెటు గాచికొందు నికదే ♦ నన్బ్రోచు వారెవ్వరే
యేమీ యంచనువారుఁ గూడ నిటలే ♦ రే యీశ్వరా! కావవే.

సీత రావణుని విమానముపై నుండి:—

ఉ॥ భూమికి వ్రాల్లి ప్రాణములఁ ♦ బుచ్చెదరావె మదీయ దేహమున్
రామ! త్వదీయహస్తములఁ ♦ బ్రజ్వలితాగ్నిని సంస్కరింపవే
నీ మొగమున్ గనుంగొనుచు ♦ నేనసువుల్ విడనాడు పుణ్యమున్
రామ! కనంగనైతిఁ గదె ♦ రాజకులాంబుధిపూర్ణచంద్రమా!.

సీతను లాగి విమాన స్తంభమునకుఁ గట్టి రావణుఁడు:—

కం॥ ఇక్కడ కాకులు చిలుకలు
నిక్కడ యీ పెద్దగద్ద ♦ యిట్టులు నన్నున్
ముక్కులఁ బొడుచుఁ జొచ్చెను
వెక్కలిఁ జెక్కదను సీత ♦ ఱిచ్చపడంగాన్.

అని గ్రద్దను నఱికివేయును:—

సీత:—

క॥ అయ్యో! గ్రద్దా! నాకయి
కయ్యముచేసితివె కొనకు ♦ ఖడ్గపుధారన్
నెయ్యమెఱిఁగించిపడితే
యియ్యధమాధ్యమునిచేత ♦ హీనునిచేతన్.

సీతతననగలను జెఱఁగులోమూటగట్టి విమానమునుండివేఁసి

చ॥ వనచరులార! రామనృప ♦ పత్నినినన్ను బలాత్కరించి
దనుజుఁడుదొంగిలెన్ వినుఁడు ♦ తప్పకనన్ వెదకంగరాని
వనమునుజొచ్చినప్పుడివి ♦ వారకనాదగు భూషణంబు
గనికరముంచియిండుననుఁ♦గావఁగ దెల్పుఁడుపుణ్యమబ్బు

రావణుఁడు సీతతో:—

సీ॥ సీత! నీకిదె మంచి చీనాంబరములుండ
నారచీరలివేల ♦ నారి! నీకు
నవరత్నమయభూష ♦ ణంబులెన్నియొయుండ
నడవిపూవులివేల ♦ యతివ! నీకు
చారుచంద్రోపల ♦ సౌధమ్ములివియుండఁ
బర్ణశాలలవేల ♦ పడఁతి! నీకు
వివిధమద్యమ్ములున్ ♦ వెలయుమాంసములుఁ
గందమూలములేల ♦ కలికి! నీకు

గీ॥ నిరుపమానపరాక్రమ ♦ తరుణతరణి
కిరణవిదళిత శత్రుని ♦ కరమహాంధ
కారుఁడై ముజ్జగంబులఁ ♦ బేరుగాన్న
రాక్షసేశ్వరుఁడేనుండ ♦ రాముఁడేల .

(అశోకవనము)

సీత:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

(అడవి)

రాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

తోడి—రూపకము.

అటుసీతనుంచి నీ - విటురాగఁజెల్లునే
కుటిలాత్మ లెందఱో - యటవింజరింతురే ॥అటు॥
పదవేగలక్ష్మణా! - పద్మాక్షిఁజూతము
అదియేమొ తెలియదు - మదిలోగలంగెను ॥పద॥

రాముడు:—

శా॥ సీతా! సీత! పతివ్రతాతిలకమా! సీమంతినీరత్నమా!
సీతా! యీకుటి చిన్నవోయెఁ గదవే సీతా!మనోహారిణీ!

సీతా! పిల్చిన వచ్చిపల్కవుగదే సీతా! సుధాభాషిణీ!
సీతా! నన్విడనాడఁజాలకవనిఁ సేవించి సన్యాసితే.

రాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

సీ॥ జలకమాడంగను ♦ జలజాక్షి పోయెనో
తమ్ముడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
కొమ్మపూలోఁకోయఁగఁ ♦ గొమ్మపై కెక్కెనో
తమ్ముడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
పులిజాడయేమైనఁ ♦ బొడగాంచఁగల్గెనో
తమ్ముడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
తలుపు వెన్కనుడాగి ♦ తరళాక్షియున్నచో
తమ్ముడా! చూడుము ♦ తడయఁబోకు
గీ॥ పెద్దకాళ్లనుచినకాళ్లు ♦ వేటు వేలు
గానఁబడెరక్కసుండు దాఁ ♦ గాంతఁగొంచు
నేగియుండెనుగాఁబోలు ♦ వేగసరిగి
వెదకవలెనురక్కసు తమ్ముఁడా! ♦ వెళ్లఁడే నిచట.

(అడవి)

రాముఁడు:— ఖరహరప్రియ — రూపకము.

ఎటుమరచియుందు - ఇందువదన! నిన్ను - నెటు మరచియుందు
కటకటా! నీరూపు - కనులఁగట్టియుండ ॥ఎటు॥
ఇటలేళ్లమేపి - యటఁజెట్లఁబెంచి - యిటఁబక్షులనుసాకు
దెటఁబోతివీవు ॥ఎటు॥

(శబరి యాశ్రమము.)

శబరి రామునితో:—

గీ॥ రామ! నీరాకఁగోరిహోయె ♦ రావణుండు
ప్రాణమర్పించె నెదిరించి ♦ పక్షిరాజు
విన్నవింపంగ నేనిట ♦ నున్నదాన
శబరినా పేరు తపమును ♦ సలుపుదాన
భక్తి నేనిడుతీయని ♦ పండ్లఁగొనుము
పంపదరిగిరి సుగ్రీవు ♦ పజ్జఁజేర
శుభమగును బొమ్ము శ్రీరామ! ♦ సుగుణధామ!.

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ పరహితమె తమధర్మమై ♦ పరఁగుచుండు
నీమహోదారచిత్తుల ♦ కెవరు సములు
ఏమిచేసినతీరునీ ♦ యింతిఋణము
ప్రాణమర్పించినట్టియా ♦ పక్షిఋణము.

(పంపాసరోవరము.)

శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ సదమలంబగు జానకీ ♦ చరితవోలె
రాజిలుచునుండు పంపాస ♦ రస్సుఁజూడు
చనిచక్కని చల్లని ♦ తీరమందు
శాంతముగ విశ్రమింతము ♦ కొంతతడవు.

ఎదుటి ఋష్యమూక పర్వతమునుండి దిగివచ్చుచుండు నొకనిఁ జూచి శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ బ్రహ్మతేజంబుముఖమునఁ ♦ బరఁగువాఁడు
బలజవంబుల నెంతయుఁ ♦ జెలఁగువాఁడు
అదిగో దిగి వచ్చుచున్నవాఁ ♦ డద్రినుండి
యాతఁడెవ్వండొ లక్ష్మణా! ♦ యరసిరమ్ము.

గిరి దిగివచ్చిన హనుమంతుఁడు లక్ష్మణునితో:—

గీ॥ అన్న శరకాంతఁ బట్టిన ♦ ఖిన్నుఁడగుచు
నద్రినుండెడు సుగ్రీవుఁ ♦ డడవిఱేఁడు
మీరలెవ్వారొ గనుఁగొనఁ ♦ గోరిపంపె
నతనిమంత్రిని హనుమంతుఁ ♦ డండ్రు నన్ను.

లక్ష్మణుఁడు శ్రీరామునిఁజూపి హనుమంతునితో:—

చ॥ ఇనకులరత్నమౌ దశర ♦ థేశుని పుత్త్రుఁడు పేరురాముఁడౌ
జనకునివాక్యపాలనము ♦ సల్పవనంబుననుండ జానకిన్
దనసతిఁగోలుపోయెవిను ♦ తత్సతినారయవచ్చి యిచ్చటన్
జనపతియున్నవాఁడుదన ♦ సాయమునీపతికిచ్చుఁగోరెచన్

హనుమంతుఁడు సుగ్రీవునిదోడ్కొనివచ్చి శ్రీరామునికిఁజూపి:—

గీ॥ వాలిబలశాలి తనప్రియను ♦ రాలిఁబట్ట
ఖిన్నుఁడై యద్రినుండు సు ♦ గ్రీవుఁడిదిగో

శరణుఁజొచ్చెను శ్రీరామ! ♦ కరుణఁజూడు
నీనరక్షయె నృపులకు ♦ దీక్షగాదె.

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

ఉ॥ నీదు ప్రాణవాయువుల ♦ నేనొక బాణముచేతఁగ్రోలినీ
దారను రాజ్యముల్ మరలఁ ♦ దప్పకనీకొదవంగఁజేసెదన్
ఘోరుణితారుమారయినఁ ♦ దప్పదునావచనంబుచూడుమో
గౌరికలోకపాలక!స ♦ ఖా!యిదెచేతనుజేయివేసితిన్.

సుగ్రీవుఁడు:—

చ॥ దినకరవంశపావన !మ ♦ దీయపురాకృతపుణ్యరూపమో
యననిటనామనోరథము ♦ సంతనుదీర్పఁగనున్నవారు మీ
యనుచరుఁడై మెలంగెదను♦ నందులసాక్షిగఁగొండుమీసతిన్
ననుజుఁడుగొంచుపోవునెడఁ ♦ దత్సతిరాల్చినభూషణావళిన్

సీత తన నగలఁగట్టివైచిన చెఱఁగునుజూచి శ్రీరాముఁడు తనలో

సీ॥ ప్రణయకోపమువేళఁ ♦ బడఁ!తినీపడకగాఁ
జెలువుగాంచినదియా ♦ చెఱఁగుగాదె
ఎండగాచెడివేళ ♦ నింతి!నీగొడుగుగాఁ
జెలువుగాంచినదియా ♦ చెఱఁగుగాదె
చెమటపెట్టినవేళఁ ♦ జేతివీవనగాఁగఁ
జెలువుగాంచినదియా ♦ చెఱఁగుగాదె

నా కాళ్ల త్రడియొత్త ♦ నీకువస్త్రమ్మగాఁ
జెలువుగాంచినదియా ♦ చెఱఁగుగాదె

గీ॥ అట్టిచెఱఁగున నగలను ♦ గట్టియిట్లు
నాకుగురుతుగ రాల్చితే ♦ నాతిమిన్న!
సీత! నీమాఱుదీనిని ♦ బ్రీతిఁజూతు
సీత! నినుఁబొందునాఁడు నీ ♦ చేతికిత్తు.

(కిష్కింధ.)

వాలితారతో:—

గీ॥ నెఱపినెయ్యమ్మురామునఁడ్గ ♦ నృపతితోడ
నన్నుఁజంపంగసుగ్రీవుఁ ♦ డున్నవాఁడు
వడివడిగఁబోయిపైఁబడి ♦ పిడుగువోలె
నిరువురనుద్రచ్చివచ్చెద ♦ నిపుడెచూడు
తార!సుగుణవిహార! సౌం ♦ దర్యపూర!.

తార:— కమాచ్ — రూపకము.

పరనారీసంపర్కము - పరమదురితము - పరనారీసంపర్కము
దరిలేనిదుఃఖము - దొరకొనఁజేయును ॥ పర ॥
సిరుల దొలంచును - జిరకీర్తిమాపును - పరమశూరునికైనఁ
బరిభవమొనరించు ॥ పర ॥
చరణములనుబడి - స్వామి!నిన్వేఁడెదఁ - దరళాక్షి నారుమను
దమ్మునికొసఁగుము. ॥ పర ॥

వాలి:— శంకరాభరణము — రూపకము.

చాలుఁజాలు తాంటని - ర్యాళలమిపుడు చేసెదఁ
చాలవాగఁబోకు తాంట!- చావమోదివేసెదఁ.

(పంపాతీరము.)

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

గీ. సామమునఁగార్యమొదవిన ♦ సేమముగద
యనుజుఁబంపెదసంధికా ♦ ర్యమ్ముఁదీర్ప
వాలివినకుండ నెదిరింప ♦ వచ్చెనేని
నొక్కబాణంబుచేవాని ♦ నుక్కడంతు
భయముపడకుము సుగ్రీవ! ♦ భవ్యభావ!.

హనుమంతుఁడు అతిశయమ్మున శ్రీరామునిసమీపించిప్రభూ!:—

గీ॥ ఉరుముఁబోలినభీకర ♦ స్వరముతోడఁ
జండమారుతమట్లు ప్ర ♦ చండగతిని
వాలిమనపయివాలఁగా ♦ వచ్చెనదిగో

అని వాలిని జూపును శ్రీరాముఁడొక్కబాణముతో వాలినిదెగ
టార్చును:—

హనుమంతుఁడు:— అహాహా!రాఘవ!నీశర ♦ మద్భుతంబు
పగతుతల నదెగొంపోయె ♦ గగనము

అందరు సంతోషముతో:—

(కమాచ్ — రూపకము.)

రామరాజభూషణా! రాక్షసకులభీషణా! సామమధురభాషణా!
సాధుతాపశోషణా! . ॥ రామ ॥

శ్రీరాముఁడు సుగ్రీవునితో:—

గీ॥ ఆగ్రహముమాని సుగ్రీవ! ♦ యగ్రజునకు
నుత్తరక్రియలొనరించి ♦ యుచితరీతి
తారనోదార్చి తత్సుతుఁ ♦ జేరఁదీసి
యేలుమీ కిష్కింధ నిశ్శంక ♦ నేలుమింక.

(కిష్కింధ వెలుపలి మైదానము) (బయలు.)
సమస్త సేనాధిపతులతోఁ గూడి సుగ్రీవుఁడు రాఁగా శ్రీరాముఁడు.

సీ॥. యోజనమబ్ధి నీదితగు ♦ యుక్తి నిలంకనుజొచ్చి సీతస
ద్రాజనిభాననన్ వెదకి ♦ రాగలవీరుని చేతికిత్తునా
పూజితమంగుళీయకముఁ ♦ బొల్పుగ సీతకునానవాలుగా
నా జనకాత్మజాకుశల ♦ మారయునాతఁడు నాకుఁ బ్రాణ్యుఁడౌ

హనుమంతుఁడు ముందరకువచ్చి శ్రీరామునిఁ జూచి:—

గీ॥ రామ! మీభక్తునకుసము ♦ ద్రంబదెంత
యసురపురమెంతమాతను ♦ సరయు టెంత
గాంచి దేవిని రావణు ♦ గర్వమడఁతుఁ
బంపుమిదె పోయివచ్చెదఁ ♦ బ్రభువతంస! .

(లంక, మహాద్వారము.)

లంకాధిపతియగు రావణేశ్వరుని యుత్తరువులేనిది యెవరును లంకలోనికిఁ బ్రవేశింపఁగూడదని ద్వారపాలకుఁడు హనుమంతు నిషేధించెను. హనుమంతుఁడు ఆద్వారపాలకుఁడు ఆశ్చర్యపడు నట్లు తనతోఁకలోని రక్తముఁదీసి యొకపెద్దముల్లుతో నొకవిశా లమైన యాకుపై నొకయుత్తరమునువ్రాసి లంకాధీశునకుఁ బం పవలయునని ద్వారపాలకునకునిచ్చెను:—

(లంక, సభాభవనము.)

రావణుఁడు అలకింపఁగాఁబ్రహస్తుఁడు హనుమంతునియుత్తరము నిట్లు చదువుచున్నాఁడు:—

శా॥ ముల్లోకంబులరాజులెల్లవడఁకన్ శౌర్యంబుతోనేలునో
కల్లోలాంచితభూరివార్ధివృత లం ♦ కాద్వీపరక్షోధిపా!
ముల్లుండన్ దమమల్లరంగమున స ♦ న్మానంబుఁబొందంగసా
యుల్లంబున్నదిపన్నవించితిఁబ్రభూ! ♦ యుష్మత్ప్రసాదంబుకై

రావణుఁడు తక్షణమేపిలువనంపవలయునని యుత్తరువుచేసెను. హనుమంతుఁడు ప్రవేశించి మొగ్గలోమొగ్గలో మొగ్గవేసి అనఁ గా అంతరాంతరపల్టీగొట్టి చేతులుజోడించి నిలచి రావణేశ్వరుని యాశ్చర్యములో ముంచివేసెను:—

హనుమంతుని జూడఁగనే ముల్లురందఱుగుండెలారాయి పడిపో యెను:—

రావణుఁడు హనుమంతునకు గొప్పగొప్పబిరుదులను గొన్నతన జగజెట్టులనుజూపి వీరిలోనెవరితోఁబోరెదవనియడిగెను:—

హనుమంతుఁడు అందఱితో నొక్కతూరి పోరెదనని చెప్పి రావణేశ్వరుని యెట్టయెదుటనిలఁబడి తన రెండు భుజములనుజాచి మల్లురనందఱనుబిలచి గట్టిగా విడువకుండఁబట్టుకొనవలెనని యాజ్ఞాపించెను. అట్లువారుపట్టుకొన్న వెంటనే యొక్కసారిగిఱ్ఱుమని తిరిగెను. వారందఱు విసరివేసినట్లు నలువైపుల దూరముగఁబడి పోయిరి. కొందఱికిఁగాళ్ళువిఱిగెను. కొందఱికిఁజేతులువిఱిగెను కొందఱికిఁ బండ్లురాలిపోయెను. కొందఱికి ముక్కుచెక్కలయ్యెను. అందఱును వికలాంగులయిరి:—

రావణుఁడుమెచ్చి హనుమంతునితో:—

శా॥ఆహా! బాహుబలంబులాఘవమదే◆యాశ్చర్యమాశ్చర్యమా
ఆహా! నాకెకనుద్దిలేరెచట నా ◆ కానందముల్ వెంచితే
నూహల్ వేఁడుమ దేమికావలయునో◆యుత్సాహముప్పొంగఁగా
బాహాటంబుగనిత్తుఁజూడుమిదెమ◆త్ప్రాసాదసౌధాదులన్.

హనుమంతుఁడు:—

క॥ లంకాద్వీపంబంతయు

రావణునిగుండె జల్లుమనును:—

హనుమంతుఁడు మరల:—

క॥ లంకాద్వీపంబంతయు
శంకాతంకములులేక ♦ చనిచూడంగ\
సంకేతపత్రమొసఁగుము
ఇంకేమియుఁగోర రాక్ష ♦ సేశ్వర!నిన్నుఁ\.

రావణుఁడు మంత్రియగు ప్రహస్తునిఁజూచి తక్షణమే యిమ్మని యాజ్ఞాపించును:—

(అశోక వనము.)

హనుమంతుఁడు ఆకసమువంకఁజూచి:—

గీ॥ వెండిపంజరమునహంస ♦ వెలయునట్లు
మందరపుగుహాసింహంబు ♦ మసలుకరణి
మదగజముమీఁద వీరుండు ♦ పొదలుతీరు
మింటనెంతయుఁజంద్రుండు ♦ మెఱయుఁదొడఁగె.

గీ॥ దాసదాసీజనంబులు ♦ దన్నుఁగొలువ
రావణుండును నీదారి ♦ రాఁదొడంగె
వీనులకు రామశబ్దంబు ♦ వినఁగవచ్చె
నుండితీరును సీతయీ ♦ యుపవనమున.

(అశోకవనమున వృక్షముక్రింద)

సీతకూర్చొనియుండఁగా వెనుక హనుమంతుఁడొదిగియుండును రావణుఁడువచ్చి సీతనుజూచి:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

ఇంకైన దయరాదా - ఇంతి! నామీఁద - ఇంకైన దయరాదా
పంకజలోచన! - సంకటపెట్టకు - లంకారాజ్యమునీది - కింక
రుఁడను నేను. ॥ ఇం ॥

సీత:—

మ॥ తులువా! నోటికివచ్చినట్టులిట్టులెం ♦ తో ప్రేలితే గాక నీ
తల రాముం డెగఁజిమ్ము నీమదముద ♦ గ్రంబౌనుబో పొమ్ము నీ
వలరామ్యాధిపు కంటె శూరుఁడయినన్ ♦ హాదుష్ట! నీవిట్లుచొం
గిలి నన్ దెచ్చినవే కిరాతక! మహా ♦ క్లేశంబు నేనొందఁగాన్.

రావణుఁడు:—

గీ॥ చెచ్చెరన్నుబోయినీపతి ♦ శిరముఁ దెచ్చి
ముందుఁ బడవైతునప్పుడేని ♦ సుందరాంగి!
శూరుఁడెవ్వండొ కనుల్లారఁ ♦ జూడఁగలవు
రావణుండన్న ధరలోనఁ ♦ గేవలుండె? అని వెడలి
పోవును.

సీత:— క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

హనుమంతుఁడు:—

క॥ శ్రీరాము బంటుబంటను
నీరాకరమీఁది లంక ♦ నిన్నిటుగంటిక్
ఆటేని యుంగ్రమిదిగో
ప్రేపో కశోద్దె నగురుతు ♦ వేఁడెదఁ దల్లీ!

సీ॥ అనిలోనరిపుఁజంపి ♦ ననుఁగాచు వనియెడి
మదిలోనియాశచే ♦ మంటిననుము
ఆలక్ష్మణుని నొవ్వ ♦ నాడినందులకోయి
వెంటనేతగుశిక్షఁ ♦ గంటిననుము
అనాథుసుగుణాళి ♦ నాత్మలోఁదలఁచుచు
నుచితవర్తనమున ♦ నుంటిననుము
మానసమ్ములోవచ్చి ♦ మఱిఁగావకుండిన
నసువులఁదొరఁగెద ♦ నంటిననుము

గీ॥ సర్వము నెఱింగిసట్టియా ♦ స్వామి కేను
నింతకంటెనుజెప్పఁగ ♦ నెఱుఁగననుము
పరమపూజితుండైనయా ♦ వాగ్మిభుని
చరణపద్మమ్ములకు నను ♦ స్మరణనుము
గురుతుగా నాశిరోమణిఁ ♦ గొనుము చనుము.

(లంక విద్యుద్యంత్రశాల)

హనుమంతుఁడు సంకేతపత్రమునుజూపి లోనికివెళ్లి యంత్రము
లగులఁగొట్టును:— (లంక తగులపడును.)

రావణుఁడు:—

గీ॥ గుడులుమేడలు గోపురాల్ ♦ కూలెనవిగో
అంతటను భగ్గుమనిమాట ♦ లలమెనవిగో
మెఱపుమఱవచ్చిలంకను ♦ జెఱచియిట్లు
నష్టమొనరించినట్టియా ♦ దుష్టుఁడెవఁడు
నాయెదుటఁదెండుకసిదీఱ ♦ నఱకివైతు
నరిభయంకరవీరసిం ♦ హమ్ములార!.

హనుమంతుఁడు:—

గీ॥ నేనెచెఱచితిఁ ♦ జెఱచితినేనెసుమ్ము
చేరినన్నుఁబట్టుకోఁగల ♦ వీరుఁడెవఁడు
రామభటుఁడను హనుమంత ♦ నామకుఁడను
మల్లుఁడను పేరవచ్చినా ♦ మహిమఁజూపి
మరలుచున్నాఁడ రాముని ♦ శరణుఁజొచ్చి
బ్రదుకు రావణ! చెడకు నా ♦ పలుకువినుము
నీవువినకున్న రాముని ♦ నిశితశరము
నీశిరముఁద్రుంచు ననిలోన ♦ నిక్కువమ్ము.

అని రావణునిఁదన్ని సముద్రములోఁబడి యీఁదుకొని వెళ్లిపోవును

(మహేంద్రపర్వతప్రాంతము.)

హనుమంతుఁడు రావణునితో:—

సీ॥ కన్నీరు కాల్వలై ♦ కారు కన్నులతోడఁ
జెక్కిటఁ జేర్చిన ♦ చేయితోడ
తెల తెలఁబారిన ♦ దీనాననముతోడ
జడలుగట్టిన శిరో ♦ జములతోడ
వేఁడినిట్టూర్పుల ♦ వాడునాసికతోడఁ
గడుఁజిక్కి స్రుక్కిన ♦ యొడలితోడ
అట్టెచినింగిన ♦ కట్టువస్త్రముతోడ
నోట రామా! యనుమాటతోడ

గీ॥ శోకమునమున్గి దేవి య ♦ శోకవనము
నందున్నది లంకలో ♦ నందమొదలి
నెనుమును జెల్పి యుంగ్రము ♦ చేతికియ్య
జననితలమానికము నిచ్చెఁ ♦ గొనుము రామ!.

౨౦౬ నెట్లున్నదని శ్రీరాముఁడడుగఁగా హనుమంతుఁడు:—

సీ॥ ఇరువంకనొకతీరు ♦ వరసౌధములమీఱు
విస్తారవీథికా ♦ నిస్తులంబు
వివిధపుష్పోద్యాన ♦ వేణువీణాగాన
విద్యుత్ప్రదీపికా ♦ విలసితంబు
చతురంగసైనిక ♦ సంచారభూమిక
మల్లకేళీరంగ ♦ మండితంబు
బహువిధయంత్రోపేత ♦ ప్రాకారపరివృత
పటుదుర్గశోభిత ♦ పరిఘవంబు

గీ॥ మాంసభోజన పరసతీ ♦ మానహరణ
మద్యపానాది పాప స ♦ మ్మానితంబు
రాక్షసేశ్వరదోర్దండ ♦ రక్షితంబు
పాపులకుఁగాపురంబు లం ♦ కాపురంబు.

(సముద్రప్రాంతము.)

రాముని శిబిరము.

విభీషణుఁడు:—

కమాచ్ — రూపకము.

శరణుదశరథరామ! సద్గుణధామ! శరణుదశరథరామ!
శరణాగతత్రాణబిరుదు - నీదనివిని - శరణము నేఁజొచ్చితి
శరముశిరమునువంచినీపగు - చరణములనేశరణువేఁడితి. ॥శర॥

సుగ్రీవుఁడు శ్రీరామునితో:—

చ॥ ఇతఁడువిభీషణుండుదను ♦ జేంద్రునితమ్ముఁడునమ్మ పాపునిం
రితనికినిచ్చితేని మనకు ♦ నెవ్విగనొవ్వగ నానుగానినా
మతిమునసీతనిక్కదయకు ♦ మాన్యునిఁజేయుట మేలుగాదు స
న్నుతమతినెంచిచూడుఁడను ♦ రేంద్రునిమాయలమేయముల్ ప్రభూ

శ్రీరాముఁడు:—

ఉ॥ తిమ్ముఁడెకాదు రావణుఁడు ♦ దాశరథింబనివచ్చివేడినన్
నెమ్మదిఁగాచెదన్ విడువ ♦ నేరము లెంచ విభీషణున్ గానన్

దెమ్ముకరమ్ము గౌరవము ♦ తేటపడఁగా గనుఁగొమ్ము పామ్ము నా
తమ్ముని బోలెఁ జూచెద ను ♦ దారతఁ బర్వతలోకనాయకా!

విభీషణుఁడు:—

కమాచ్ — రూపకము.

శరణుదశరథరామ! సద్గుణధామ! శరణుదశరథరామ!
పరసతిఁ గోరుట - పాపమంచని తెల్పఁ - బురము వెడలనడచెను
దురితపరుఁడా రావణాసురుఁ - డరయు నే భవదీయ శౌర్యము॥ శర॥
అని శ్రీరాముని చరణములమీఁదఁ బడుచు:—

శ్రీరాముఁడు:—

ఉ॥ లెమ్ము విభీషణా! భయము ♦ లేదిఁక నీక భయ మ్మొసంగితిన్
జమ్మొదవై రిగుండె ల ♦ భిషిక్తునిఁ జేసెద నిన్ను లంకకున్
నమ్ముము రావణాసురుఁడు ♦ నా శరణంబొక వేళఁ జొచ్చినన్
సమ్మతి నిన్న యోధ్యకు ని ♦ జంబుగఁ బట్టముఁ గట్టి కాచెదన్.

(లంక రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

కమాచ్ — రూపకము.

పరనారీ! సంపర్కము - పరమదురితము - పరనారీసంపర్కము
దరిలేనిదుఃఖము - దొరకొనఁజేయును ॥ పర ॥
సిరులఁ దొలంచును - జిరకీర్తి మాపును - పరమశూరుని కైనఁ
బరిభవ మొదవించు ॥ పర ॥

చరణములనుబడి - స్వామి! నిన్వేడెదఁ
దరళాక్షీసీతను - దాశరథికినిమ్మ ॥ పర ॥

రావణుఁడు:—

క॥ దశజనబాహుబలమ్మను
దశజనధీబలముగలిగి ♦ దశకంఠుఁడనఁ
దశదిశలఁ బేరుపొందితి
శశిముఖి! వెఱపేలనాకు ♦ శత్రుండెదురే

అని మేడపైకిఁదీసికొనిపోయి:—

శా॥ సౌధాగ్రమ్మునుండిచూడుముసతీ! ♦ సంగ్రామరంగంబునన్
యోధాగ్రేసరులెల్లఁగూడిరదిగో ♦ యుత్సాహముప్పొంగఁగాఁ
గ్రోధోద్దీపితమానసంబులభటుల్ ♦ ఘోషిల్లుచున్నారదే
యోధాళిందళవాయియుద్ధమునకై ♦ యూకొల్పెఁదూర్యధ్వనిన్.

ఉ॥ హాసతి! బాణవేగమదె ♦ యక్కట! యోర్వకనాదుసైనికుల్
రాసులురాసులై పుడమి ♦ వాలఁగఁజొచ్చిరిదేమి-చోద్యమో

మేఘనాదునిఁజూచి:—

ఓసుత! మేఘనాద! కడు ♦ యుక్తులనేర్చినసికె చెల్లుఁగా
వాసిగరామునింమనిమి ♦ వారకసీతనునాకుఁగూర్పఁగాన్.

మేఘనాదుఁడు:—

కపూచ్ — రూపకము

పరనారీసంపర్కము - పరమపతితము - పరనారీసంపర్కము.

రావణుఁడు:—

క॥ కదనముఁజూచి భయంపడి
యిదియొకనెపమన్ని పలుకు ♦ దేనీచాత్మా!
యెదురాడకు నాముందట
వదరిననీశిరముఁద్రుంచి ♦ వైచెదనిదిగో.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు లక్ష్మణునితో:—

చ॥ అదెయదెవచ్చెరావణుని ♦ యగ్రకుమారుఁడుచూడుచూ
డుమా]
పదపదలక్ష్మణా!కదిసి ♦ ఫాలమునంటఁగబాణమేయుమా
అదెవడివాడిబాణమదె ♦ యక్కటవచ్చెనుగొట్టుకొట్టుమా
యిదెపడెలక్ష్మణుండహహా♦ యేమిఘటిల్లఁగనున్నదోకటా!

(శ్రీరాముఁడు పడిన లక్ష్మణునిఁజూచి:—)

నాథనామక్రియ — రూపకము.

అకటా!లక్ష్మణ!పడితే-ఆలములోపల నీవు
ఇఁకయుద్ధము నాకేలను-ఇంతటితోఁజాలింతును ॥అకటా॥
అడవులలోనాతోఁబడి-ఇడుములకన్నిటికోర్చి
విడనాడక మెలఁగితివే - పుడమిని నీకీడుగలఁడే ॥ అకటా ॥

జాంబవంతుఁడు:—

గీ॥ నాడియాడుచున్నది ♦ వేఁడికలదు
భయపడకురామ!మూర్ఛిల్లె ♦ భయముపడకు
దూరమునఁగాంచవచ్చెడి ♦ ద్రోణగిరిని
వెలయుసంజీవిఁగొనిరాఁగ ♦ వేగనరిగె
వాయుపుత్రుండుస్వామి సే ♦ వాపరుండు॥

(శ్రీరాముఁడు లక్ష్మణునిఁజూచి కంటఁదడిపెట్టుకొని)

క॥ జననీజనకులకంటెను
దనకులసతికంటెఁబ్రాణ ♦ ధనములకంటెన్
ఘనముగ నన్గనుతమ్ముఁడు
రణమునఁబడెరమణియేల ♦ రాజ్యమదేలా?

జాంబవంతుఁడు:—

ఆ॥ ఆంజనేయుఁడదిగొ ♦ సంజీవిఁగొనివచ్చె
దేవ!చూడు దీని ♦ దివ్యమహిమ
మెల్లమెల్లగాను ♦ మేల్కొనిసౌమిత్రి
రమ్యగుణసాంద్ర! రాఘవేంద్ర!

(శ్రీరాముఁడుఆంజనేయునితో)

గీ॥ చెలిమి సుగ్రీవుతోనాకుఁ ♦ గొలిపినావు
దేవిఁగనివచ్చి నాకోర్కెఁ ♦ దీర్చినావు

తెచ్చిసంజీవినాతమ్ము ♦ నిచ్చినావు
ఔనె నీసేవనుతిసేయ ♦ నాంజనేయ !

(అందరును సంతోషముతో)

శంకరాభరణము—రూపకము

రామ ! రాజభూషణా ! రాక్షసకులభీషణా !
సామమధురభాషణ ! సాధుతాపశోషణా !

మేఘనాదుఁడు:—

చ॥ ఇదెయిదెసీతదాశరథమునేఁ ♦ దెగఁద్రుంచితిఁజూడుఁడీముదం
బొదవఁగనాదుతండ్రికిని ♦ యుద్ధములోపల మీశిరంబులన్
జెదరఁగఁజేసెదన్వినుఁడు ♦ చేతను బ్రాణములుంచిరండు న
న్నెదిరిసురేంద్రుడేమియయె♦నేర్పడఁజూడుఁడుమత్ప్రతాపమున్

(సీతశిరముఁజూచి శరమును జార్చుచున్న లక్ష్మణునితో విభీష ణుఁడు)

చ॥ అదెయదెమాయఁజేసెనది ♦ యాజనకాత్మజమస్తకంబుగా
దది యొకవాడిబాణమున ♦ నా చెడురక్కసుఁద్రుంచులక్ష్మణా!
(రాఁ)అదెబలుఁగొట్టితో నసుర ♦ నాదటఁజొక్కులుచీలునట్లుగా
నెదమరిభేదిలన్ శిరము ♦ దేగితటుక్కునభూమిఁ ద్రొల్లఁగాన్.

(అందరు మేఘనాదుఁడు పడుటకుసంతోషించి)

శంకరాభరణము—రూపకము

రామ! రాజభూషణ! రాక్షసకులభీషణా!
సామమధురభాషణా! సాధుతాపశోషణా॥ ॥రామ॥

(కుంభకర్ణుని భవనము)

(త్రాగుచుబోతగు కుంభకర్ణుని సమీపించి, రావణుడు.)

ఉ॥ తమ్ముడ! కుంభకర్ణ! నినుఁ ♦ దప్పమరెవ్వరులేరునాకు నీ
వెమ్మెయిఁబోయి దాశరథి ♦ నెట్లయినన్ వధించింపి రాగదే
నమ్మిన నాకు సమ్మదమొ ♦ సర్పును పొమ్ము జయమ్ముఁ
[గొమ్మునా
తమ్ముఁడవైన నీకతనఁ ♦ దప్పక సీతను బొంది పొంగెదన్.

కుంభకర్ణుడు:—

కమాచ్—రూపకము

పరనారీసంపర్కము-పరమదురితము-పరనారీసంపర్కము
(అని ప్రారంభింపఁగా వానికి ద్రాగుడునిచ్చి రణమునకుఁ బం
పి రావణుఁడు వెళ్ళిపోవును)

(రావణుఁడు సీతనుసమీపించి)

క॥ రాముతలఁజూడు సీతా!
యేమంటివి నాఁడునన్ను ♦ నెవ్వఁడుశూరుం
డీమారు మారుపలుకకు
కామితమును దీర్పవలయుఁ ♦ గాంతామణిరో!

(సీత శ్రీరాముని తలఁజూచి)

ఆనందభైరవి—రూపకము.

హా రామ! నా ప్రాణధామ! నీవీరీతి నాకో అకు వైరిచేఁ దెగితే॥ హా

రావణుఁడు:—

క॥ రామా రామా యనకిఁక
నీమగనింబోలె నిన్ను ♦ నేనీకత్తిన్
నీమస్తకమ్ముఁదునిమెదఁ
గామితమును దీర్చుకొన్నఁ ♦ గార్పణ్యవతీ!

త్రిజట:—

క॥ నారిన్ జంపుట యుక్తమె
యో రావణ! నేఁడు తేపు ♦ నోపికపట్టన్
నేరమెఘోరము లేటికిఁ
దీరున్నీకోర్కె లెల్లఁ ♦ దీవ్రముగానే.

అని రావణునిఁ బంపివేయును:—

సీత:— ఆనందభైరవి — రూపకము.

దారియేమిఁకనాకు రామా! నాశ -రీరము విడచెదనో రఘురామా!

త్రిజట:— ఆనందభైరవి — రూపకము.

సీతమ్మా విచవేనా తల్లీ-నీపతి-ఘాతము సేయఁగ-నీతని తరమే॥ సీత

ఈతలరాముని దికాదు-నీవు-భీతిల్ల మోసము-నీతఁడు చేసె॥ ఈతల

సీత:—

క॥ రామా! సుజనారామా!
రామా! నాప్రాణధామ! రవికులసోమా!
రామా! రాజలలామా!
రామా! సుగుణాభిరామ! రామా! రామా!

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునిఁజూచి:—

ఉ॥ వచ్చెనుగుంభకర్ణుఁడు ది ♦ వాకరవంశపయోధిచంద్రమా!
చెచ్చెరనొక్కబాణమునఁ♦జిమ్ముము వీనిశిరమ్ము వ్రొల్లఁగా
(రాఁ)అచ్చెరువయ్యెనోరఘువ♦రా!యదెవైరిశిరమ్ముమీఁదికిన్
హెచ్చుగఁబోయెదిక్కికిగి ♦ మెచ్చుటనోపడిపోయెఁజూచితే.

అందఱు:—

రామ!రాజభూషణ! - రాక్షసకులభీషణ!-సామమధురభాషణ! -
సాధుతాపశోషణా!

(రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

ఉ॥ పావనమాపులస్త్యముని ♦ వంశముఁ జనియించినారు సం
భావితశౌర్యధైర్యమహి ♦ మన్ బలువాసినిగాంచినారు నా
నావిధవిద్యలన్ దెలిసి ♦ నారుపరాంగనఁగోరిమానమున్
జీవముఁగోలుపోఁ ఎగునె ♦ సీతనురాముని కీక నాయకా!

రావణుఁడు:—

ఉ॥ కామిని! యందఱ న్మడియఁ ♦ గాంచితి నీతులవేల నాకు నో
తామరసాక్షి! కుందకుము ♦ దాశరథి న్మఱి వానివారలన్
నామిడివోని బాణముల ♦ నాపరువొప్పఁగ ద్రుంచి వైచెదన్
గోమల సీతతోఁ గలిసి ♦ కూరిమితోడుత లంక నేలెదన్.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునితో:—

ఉ॥ వచ్చెను రావణాసురుఁడు ♦ వానిని ద్రుంచుట సాధ్యమో ప్రభూ!
చిచ్చఁగ వంటు సంపదను ♦ జెచ్చెరఁ జంపక జాగు చేసినన్
(శా) హెచ్చు త్వదీయ శౌర్యమున ♦ కెవ్వరు సాటి జగంబునందహో
అచ్చెరువయ్యె వైరి వగు ♦ నశ్వరథంబులు గూలెనొక్కటన్

చ॥ సరసర కత్తి దూసి మన సైనికులన్ ♦ దెగటార్చసాగెనో
సరసిజమిత్రవంశమణి! ♦ చాపము నెక్కిడుమీ చుశత్రుదా
శిరము కలుక్కునన్ దఱుగు ♦ సేమముగా దెడసేయనో ప్రభూ!
(శాం) తెరమెనుతింప వైరియడి ♦ దంబదెనగ్గయి రాలెనేల పై.

శ్రీరాముఁడు రావణుని సమీపించి:—

ఉ॥ లేవు శరంబు లేదు విలు ♦ లేదడిదంబును సైరు సైనికుల్
మీఁదని కేమి నీకు గతి ♦ మేలగు నా సతి సీత నిమ్మ సి
న్నాదరదృష్టిఁ జూచెద భ ♦ యంపడఁ బోకుము పొమ్మ రావణా!
నాపగు పల్కు మీఱితివను ♦ నాశము చేసెద తే పె చూడు మా

(రావణుని యంతఃపురము.)

మండోదరి రావణునితో:—

హరికాంభోజి — రూపకము.

కరుణానిధియౌదాశరథి - కల్యాణగుణసీరధి
కరుణానిధి యౌదాశరథి
తరుణిసీతనిచ్చి - చరణములబడి
శరణమువేఁడిన - సరగునఁబ్రోచును. ॥ కరుణా ॥

రావణుఁడు:—

క॥ చొచ్చెదనే శరణంబును
జచ్చెదఁగాకొండవైరిఁ • జంపెదనొండేఁ
ముచ్చటదీరక జానకి
నిచ్చెదనే ప్రాణమైన • నిచ్చెదఁదరుణీ!

ఉ॥ ఈపరిరామునింబొదివి • యేడ్తెఱనాదుశరాగ్నికీలలం
దోపికవాణి! యాహుతిగ • నొక్కటఁద్రేల్చెదనీయశౌర్యముల్
జూపెదఁజాటెదయెల్లరకు • సుందరిసీతను గూడిపొంగెదన్
నాపరివారముల్ ప్రజలు • నాప్రియురాలగునీవుసుబ్బఁగాన్.

(రణరంగము.)

విభీషణుఁడు శ్రీరామునితో:—

చ॥ అదెమఱివచ్చె రావణుఁడ • హంకృతిఁదీక్ష్ణశరాళిసేనలన్
జెదరఁగఁజేసె వైరితలఁ • జిమ్ముమముచూచెదవేమి? రాఘవా!

(తాఁ)అదెదిరదిర్ధిరందిరిగి ♦ యంబరవీధిని బోయిపోయి య
ల్లదిగొ తటాలునఁ బడియె ♦ నారిపుమస్తకముర్విపైఁ బ్రభూ!

అందఱు:—

రామ! రాజభూషణ! రాక్షసకులభీషణ! సామమధురభాషణ!
సాధుతాపశోషణా!

మండోదరి:—

నాథనామక్రియ — రూపకము.

హావిభు! ననుఁ బాసితే - అకట! చింతఁ ద్రోసితే
భూవిభు శ్రీరామచంద్రు - దేవినిచ్చి శరణు వేడి - చావక జీవింపుమన్న
చలముపట్టిగిట్టితే ॥ హావి ॥
పరుల స్త్రీలఁ గోరువారి - పాటి దేయంచుఁ జాటి - దురితపరా!
ప్రాణనాథ! దూరమయిపోయితే ॥ హావి ॥

శ్రీరాముఁడు విభీషణునితో:—

గీ॥ అలుకమానివిభీషణా! ♦ యగ్రజునకు
నుత్తరక్రియలొనరించి ♦ యుచితరీతి
నూరడింపుము దుఃఖించు ♦ చుండు నీదు
వదినెగారిని సాధ్వియై ♦ పరఁగుదాని.

ఋషులు శ్రీరాముని సమీపించి:—

గీ॥ కంటకుండగు నాదశ ♦ కంఠుఁడునిమి
భద్రమును గూర్చితివి మాకుఁ ♦ బార్థివేంద్ర!

పొగడఁదరమా నె నిన్ను నో ♦ సుగుణసాంద్ర!
రమ్యరవికులకలశవా ♦ రాశిచంద్ర!

శ్రీరాముఁడు:—

గీ॥ చెలఁగుమీవగు దీవెన ♦ బలిమిఁగాక
నాబలముచేతవైరిని ♦ నాశమొనఁ
జాలుదునెనన్ను నగ్గింప ♦ నేలమీకుఁ
బుణ్యధనులార! మానివ ♦ రేణ్యులార!

శ్రీరాముఁడు విభీషణునితో:—

శా॥ లంకాద్వీపమునేలుమింకఁగరుణా♦లంకార! శాంతాత్మ! ని
శ్శంకన్నీవు విభీషణా! నిను జనుల్ ♦ శ్లాఘింపఁగా నేర్పుతోఁ
గైంకర్యమ్మునలేరు నీసములున్ ♦ గంటిన్ దగన్ జెప్పవే
వంకన్ గాచెడువట్లు గాచితికదే ♦ వాంఛించితి కష్టంబులన్.

(శ్రీరాముని శిబిరము.)

శ్రీరామచంద్రుఁడు వృక్షముక్రిందఁ గూర్చుండియుండఁగా వానరు
లును జయోత్సవమును జేయుచుండిరి. ఋషులు హోమము
లొనర్చుచుండిరి. ప్రజలు దీపోత్సవముఁ జేయుచుండిరి. బాలురు
పలు తెఱంగుల బాణములను గాల్చుచుండిరి. విభీషణుఁడు సీతా
దేవిని పైడియందలములోఁ దెచ్చినిలిపెను. సీతకును శ్రీరాముని
కిని నడుమ నీయగ్నిసంబంధమైన వేడుకలన్నియు జరుగుచుండెను

ఎంతో కాలముమీఁదఁదనప్రాణనాథుఁడగు శ్రీరామచంద్రునిఁ జూచినయా సీతామహాదేవికినీ వేడుకలొక్కఁటియుఁ గానరాలేదు. ఆమెలత్యమంతయు శ్రీరామునియందేలగ్నమైయుండెను. కాన నాయగ్నిలోనుండి మెఱపువలెవచ్చి శ్రీరామచంద్రుని పాదారవిందములకెరగెను.

ఈదృశ్యమును జూచుచున్నవారందఱు:—

గీ॥ అగ్ని తెఱదాఁటి యాజన ♦ కాత్మజాత
పరమపూతపతివ్రత ♦ పాపరహిత
మెఱపువలెవచ్చిరాముని ♦ కెరగెనదిగో
యహాహా! యెంతటిగరిత యీ ♦ యమలచరిత.

అనికొనియాడుచుండిరి:—

సీత:— హంసధ్వని — రూపకము.

కంటిమీపదకంజముల నాదు - రంటమ్రొక్కితిని
కంటకునిదశకంఠుఁదునిమినా
తొంటిపుణ్యములనెల్లఁ - బంటపండఁజేసితిరి. ॥ కంటి ॥

శ్రీరాముఁడు:—

లెమ్మసీత! కరమ్ముసంతో - షమ్ముఁబొందితిని
రమ్మనీదుకరమ్ముఁ డెమ్మిమీట
నమ్మలికమెల్లఁ నీ రె - నెమ్మదిగనుండుమింక. ॥ లెమ్మ ॥

సీత:— ఈత్రిజటనామిత్రమో ప్రభు! శత్రులిందటిప్పో
చిత్రవధరిపు చేసియుండఁడె
చిత్రమీపవిత్రచరిత-చెంతమాత్ర లేకయున్న. ॥ఈత్రి॥

శ్రీరాముఁడు:—
సీత!వీరిస - మేతముగ సాకేతపురి కేగి
ప్రీతిరత్నహారితములనొగి
చేతులారనిమ్మనీకుఁ - జేతికడ్డమేది లేదు ॥సీత॥

(అయోధ్య.)

ముందేపంపఁబడిన యాంజనేయుఁడు భరతునితో:—

శంకరాభరణము — రూపకము.

అదిగో శ్రీరామచంద్రుఁ - డరుదెంచెనుజూడు భరత!
కదలివచ్చుసూర్యుపగిదిఁ - గానఁబడెవిమానమదిగో ॥ అది ॥
దనుజపతియు వనచరపతి - తనతమ్ముఁడు భక్తిఁగొలువ
జనకరాజతనయఁగూడి - చనుదెంచెను రామవిభుఁడు ॥ అది ॥
ధరకుదిగెవిమానమదిగో - తరలివచ్చెరాముఁడదిగో
భరతా!వేవేగరమ్మ - భ్రాతృవరునిసేవింపుము. ॥ అది ॥

భరతుఁడు:—
గీ॥ వచ్చెరనురామ! పట్టాభి ♦ షిక్తుఁడవయి
శిరముపైనున్న యోర్వాని ♦ బరువుడించి
నన్ను!ధన్యునిగాఁజేయు ♦ మన్న! నేఁడె
యెల్లజనములయుల్లముల్ ♦ పల్లవింప.

శ్రీరామచంద్రుఁడు తల్లులకెల్లరకును మ్రొక్కి వినమ్రమైనమొగ మ్ముతోఁగన్నీరుగార్చుచునొకమూలయందొదిగియున్నకైకను సమీపించి యత్యంతవినయముతోః—

గీ॥ తండ్రికుండెడు ప్రేమను ♦ దమ్ములకును
నుండుప్రేమను మిత్రుల ♦ కుండుప్రేమ
భార్యకుండెడుప్రేమ సే ♦ వకులప్రేమ
యిన్నిప్రేముల నీకృప ♦ నెఱుఁగఁగంటిఁ
జింతిలకుమమ్మ దీవించి ♦ చెలఁగుమమ్మ!

అని నమస్కరించెనుః—

(అయోధ్య సభాభవనము.)

(శ్రీరామ పట్టాభిషేకము.)

సీ॥ శత్రుఘ్నలక్ష్మణుల్ ♦ సరినిరువంకల
వింజామరమ్ముల ♦ విసరుచుండ
వెనుకనునిలఁబడి ♦ విమలాతపత్రంబు
భరతుండు వేడ్కతోఁ ♦ బట్టుచుండఁ
బదములకడఁజేరి ♦ పవనతనూజుండు
గురుతరభక్తితోఁ ♦ గొలుచుచుండ
దనుజులువనచరుల్ ♦ దమతమపతులతోఁ
గుసుమవర్షమ్ములు ♦ గురియుచుండ

గీ॥ మునులయాశీరవమ్ములు ♦ పొదలుచుండఁ
బ్రజలజయజయనాదముల్ ♦ పర్వుచుండ

భూరిమంగళవాద్యముల్ ♦ మోఁయుచుండ
భవ్యచిత్రమహాసభా ♦ భవనమందు
రత్నసింహాసనంబున ♦ రమణిఁగూడి
మస్తకంబునమణిమయ ♦ మకుటమొప్పఁ
జెల్వమీఱఁగఁ బట్టాభి ♦ షిక్తుఁడయ్యె
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి.

గీ॥ సవితృవంశాబ్ధిసంపూర్ణ ♦ చంద్రుఁడైన
రామచంద్రుండు రాజ్యభా ♦ రమువహింప
సృష్టియంతయుఁ బుష్టియుం ♦ దుష్టిఁ బొందె
శిష్టులందఱు పరమప్ర ♦ హృష్టులైరి.

సీ॥ సుగ్రీవుపేరిట ♦ సురుచిరమయినట్టి
విశ్వకళాశాల ♦ వెలయఁజేసె
నావిభీషణుపేర ♦ నతివిచిత్రవిశాల
విమలసరోవరం ♦ బమరఁజేసె
జాంబవంతునిపేర ♦ జనవిహారోచిత
ప్రమదావనంబును ♦ బరఁగఁజేసె
తనని కేతనముపైఁ ♦ దనరు కేతనముపై
నాంజనేయాకృతి ♦ నలరఁజేసె

గీ॥ [illegible]ణాలయంబును ♦ త్రిజటపేరఁ
గాత్రిగాఁజేసియనదల ♦ గాసిదీర్చెఁ
గోరుకోరెకెలన్నియుఁ ♦ గూర్మినొసఁగి

దనుజవనచరవర్గముఁ ♦ దనియఁజేసె
సర్వనుతకీర్తి శ్రీరామ ♦ చంద్రమూర్తి.

క॥ రాముని వలెనే నీవును
సోమేశ్వరభూప! సకల ♦ సుఖములనిడుచుఁ
బేర్మిఁ రాజ్యం బేలుము
భూమీశులు ప్రజలు కవులు ♦ బుధులు నుతింపన్

క॥ నీపుత్రసంతతికి నీకున్
నీపత్నీరత్నమునకు ♦ నీబంధులకున్
నీపరిచరులకుఁ బ్రజలకు
నా ప్రభువరుఁ డిచ్చుఁ గాత ♦ సఖలశుభంబుల్.

ఇది, శ్రీపరమేశ్వర కరుణాఫలిత లలితకవితాక
లిత శ్రీరామలక్ష్మాంబా బుచ్చివేంకయా
మాత్య పుత్ర సకలసజ్జనవిధేయ
ఆదిపూడి సోమనాథ నామ
ధేయ ప్రణీతంబయిన,
శ్రీ ర మ ణీ య రా మా య ణ ము
సంపూర్ణము.

==♦o♦==　　16/10/1885

Printed at The Lakshmi Press Gadwal.